

DUBRAVKA IVŠIĆ

Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje
Ulica Republike Austrije 16, HR-10000 Zagreb
divsic@ihjj.hr

PREDSLAVENSKI HIDRONIMI NA PODRUČJU REPUBLIKE HRVATSKE KOJI NISU POSVJEDOČENI U ANTIČKIM VRELIMA¹

Rad je zamišljen kao prilog metodologiji proučavanja predslavenskih toponima koji nisu posvjedočeni u antičkim vrelima. Detaljno se obrađuju imena hrvatskih rijeka koja se smatraju predslavenskima iako nisu posvjedočena u antici. Osnovni je cilj za svaki od tih hidronima utvrditi koliko je vjerojatno njegovo predslavensko podrijetlo. Na temelju povijesnih potvrda analiziraju se postojeće etimologije tih hidronima te predlažu neke nove.

1. Uvod

Predslavenski su toponimi na hrvatskome tlu svi toponimi koji su postojali prije dolaska Slavena na ova područja (u 6./7. st.). Imenovanja je oduvijek bilo, a arheološki nalazi pokazuju da su ljudi ovdje živjeli i tisućama godina pr. Kr. No, prvi poznati zapisi zemljopisnih imena na našem tlu potječu tek iz 6. st. pr. Kr., iz čega je intuitivno jasno da je većina najstarijih toponima u potpunosti izgubljena. Dio je očuvan tako da je zapisan u antičkim vrelima, a sasvim malen dio očuvan je u neprekinutoj upotrebi još i danas.

U antičkim vrelima zabilježeno je 300-tinjak toponima na hrvatskome tlu koji su postojali prije dolaska Slavena, i to uglavnom oni koji su označavali veće i važnije otoke, gore, rijeke, gradove, naselja koja su imala ulogu u određenim povijesnim događajima te postaje uz rimske ceste. Imena manjih rijeka, otoka, gora, manjih naselja (koja nisu bila na važnim prometnicama i nisu imala ulogu u povijesnim događajima) nisu zabilježena, iako su zacijelo i ona imala svoja imena. Predslavenski toponimi koji su ostali u upotrebi i nakon dolaska Slavena nazivaju se toponimima s imenskim kontinuitetom. Od 300-tinjak toponima posvjedočenih

¹ Ovaj rad sufinancirala je Hrvatska zaklada za znanost projektom Documentation and Interpretation of the Earliest Croatian (2698).

u antičkim vrelima, imenski kontinuitet očuvalo je njih 60-ak. Osim njih imenski su kontinuitet mogli očuvati i predslavenski toponimi koji nisu posvjedočeni u antičkim vrelima.

Jedini je pouzdani pokazatelj da je toponim predslavenski posvjedočenost u antičkim vrelima, tj. vrelima nastalima prije dolaska Slavena. Osim toponima posvjedočenih u antici u onomastičkoj se literaturi i za mnoge druge hrvatske toponime pretpostavlja predslavensko podrijetlo na temelju drugih kriterija. Ti su kriteriji sljedeći:²

1. Toponim se etimološki tumači unutar jezika koji se na hrvatskome tlu govorio prije dolaska Slavena – u praksi to su samo latinski i grčki. Ostali jezici koji su se govorili na ovome području – keltski, „ilirski”, predindoeuropski – nisu dovoljno poznati da bi im se mogle pripisivati etimologije.
2. Toponim je posuđen u starijem razdoblju – ako lik toponima pokazuje najstarije slavenske glasovne razvoje³, vjerojatnije je da je predslavenski; kriterij vrijedi samo u jednome smjeru jer toponimi posuđeni kasnije također mogu biti predslavenski.
3. Paralelna tvorba – potvrda ili rekonstrukcija toponima ista je ili usporediva s toponimom koji je posvjedočen u antici.
4. Veličina i važnost referenta – za veće i važnije referente vjerojatnije je da dulje čuvaju ime, tj. da imaju starije ime.
5. Arheološki nalazi – upućuju na to da je na određenome mjestu postojalo „predslavensko” naselje koje je zacijelo imalo i predslavensko ime, no to ne znači i da je to ime očuvano.

Prva su tri kriterija lingvistički, četvrti i peti su izvanlingvistički. Lingvističkim kriterijima dokazuje se da je (toponimski) lik postojao ili mogao postojati prije dolaska Slavena. Pritom treba naglasiti da je lingvistički najslabiji kriterij paralelne tvorbe. Taj kriterij dolazi do izražaja kod starijih jezičnih slojeva („ilirskoga”, predindoeuropskoga), koji su i inače slabo poznati. Uz dokazivanje da je (toponimski) lik postojao prije dolaska Slavena, treba pokazati i da je onimizacija provedena u predslavenskome razdoblju, tj. da je oblik u slavenski posuđen kao toponim, a ne kao apelativ koji se u slavenskome razdoblju onimizirao. Izvanlingvistički kriteriji ne dokazuju predslavensko podrijetlo toponima, već ga samo čine manje ili više vjerojatnim.

² Kriteriji se temelje na onima za prepoznavanje predindoeuropskih toponima koje donosi Skok (1950: 256–258). Oni su ovdje uopćeni i prilagođeni. V. i Ivšić (2014: 99).

³ Pod starije razdoblje ovdje se podrazumijeva posuđivanje prije promjena koje su se u hrvatskome događale do 9./10. st., npr. razvoj protetskoga *v*, druga palatalizacija, metateza likvida, delabijalizacija *ū > ŷ (> ĭ)*, podizanje *ō > ū*, promjena *ǣ > o*, promjena kratkih *ĭ, ŭ* u poluglase *ь, ъ*.

Ovim kriterijima može se dodati i kriterij pučke etimologije (usp. Šimunović 1972: 194) – nerazumljivi toponimi u nekome jeziku podložni su pučkoj etimologiji, tj. glasovnomu prilagođavanju i tumačenju poznatim jezičnim jedinicama. Na pučku etimologiju u slavenskoj toponimiji upućuju toponimi koji imaju oblik osobnih imena bez drugih dodataka, oblik apstraktnih imenica, toponimi tvoreni od naziva biljaka i životinja bez sufikasa te neočekivana akcentuacija. Kriterij pučke etimologije ne upućuje izravno na predslavensko podrijetlo, već na neprozirnost toponima, a takvi su toponimi ili neslavenskoga podrijetla (tu ulaze i predslavenski) ili su postali od arhaičnih slavenskih korijena.

O predslavenskim toponimima postoji obilje (parcijalne) literature, sustavno su obrađeni toponimi posvjedočeni u antičkim vrelima (Ivšić 2013), a za cjeloviti korpus nedostaje još obradba predslavenskih toponima koji nisu posvjedočeni u antici. To je metodološki vrlo zahtjevan zadatak, s manje pouzdanim rezultatima. Oni su posvjedočeni zajedno sa slavenskim i drugim neslavenskim toponimima u srednjovjekovnim i novijim vrelima te nema brzoga načina kojim bi se prepoznali i izdvojili predslavenski.⁴

1.1. Metodologija

»Sve velike rijeke i njihovi znatniji pritoci, koji su važni za saobraćaj i ekonomski život, nose na teritoriji hrvatskosrpskog jezika [...] predslavenska imena. Samo potoci [...] koji mogu imati tek lokalnu važnost za pojedina naselja, hrvatskog su podrijetla.« (Skok 1950: 11)

Polazeći od tvrdnji da su hidronimi najpostojanija onimijska kategorija te da imena velikih rijeka nose najstarija imena, u ovome se radu obrađuju imena hrvatskih rijeka duljih od 50 km, jer je to kategorija u kojoj su predslavenski hidronimi najvjerojatniji. Iz toga skupa izuzimaju se hidronimi posvjedočeni u antici te oni koji su slavenskoga ili mlađega neslavenskog postanja. Preostali hidronimi detaljno se raščlanjuju da bi se reevaluiralo postojeće znanje o njima i odgovorilo na pitanje jesu li predslavenskoga podrijetla. Analiza se temelji na najstarijim povijesnim potvrdama (do kraja 14. st.) prikupljenima iz zbirke *Codex diplomaticus* (= CD).⁵ Od postojećih etimologija prenose se one koje smatramo mogućima ili one koje su veoma proširene u literaturi. O etimologijama se kritički raspravlja, a predlažu se i neke nove.

1.2. Lingvistički kontinuitet toponima

Imenski kontinuitet predslavenskih toponima mogao je biti očuvan na izravne i neizravne načine (usp. Ivšić 2013: 393–396). Izravni kontinuitet znači da je topo-

⁴ Usp. Šimunović (1972) i Muljačić (1970).

⁵ Za neke su hidronime povijesne potvrde prikupljene već u Dickenmann (1939, 1940, 1941, 1966).

nim očuvao svoj oblik i sadržaj (objekt koji imenuje) od nastanka u predslavensko doba pa do posvjedočenja u srednjemu vijeku ili poslije. Putovi kojima je toponim s izravnim kontinuitetom očuvan:

1. toponim je posuđen iz vulgarnolatinskoga u slavenski prije 9. st. i dalje se razvijao po glasovnim pravilima od praslavenskoga do hrvatskoga;
2. mlađe posuđenice: toponim se razvijao po glasovnim pravilima vulgarnolatinskoga i romanskih jezika i posuđen je u hrvatski nakon 9. st. (npr. *Korčula – Korkyra, Vrgada – Rubricatas, Šolta – Solenta*);
3. učene posuđenice – toponim se prenosio tekstovima, u pisanome obliku (npr. *Dalmacija, Panonija, Ilirik, Jadro*);
4. kontinuitet je očuvan u drugim jezicima – predslavenski toponim razvijao se po glasovnim pravilima drugih jezika (u pravilu romanskih), a u hrvatskome je zamijenjen novijim toponimom (*Boa – tal. Bua – hrv. Čiovo*).

Neizravno očuvan kontinuitet toponima znači da je promijenjen oblik i/ili sadržaj predslavenskoga toponima, a hrvatski toponim posrednim putem upućuje na vezu s predslavenskim toponimom. Neizravni su načini očuvanja kontinuiteta transnimizacija, izvedenice i prevedenice.

Transnimizacija – toponimski lik prenesen je s jednoga zemljopisnog objekta na drugi (obližnji), npr. naselje → rijeka (*Narona – Norin, Marsonia – Mrsunja*), naselje → područje (*Sirmium – Srijem, Decimum – Dicmo*), naselje → otok (*Curicum naselje – Krk otok*), otok → naselje (*Pharos otok – Hvar naselje*). Toponime s kontinuitetom u obliku transnimizacije može se smatrati predslavenskima jer se kod njih promijenio samo objekt imenovanja – riječ je i prije dolaska Slavena bila toponim. Uz to, u mnogim slučajevima nije moguće sa sigurnošću utvrditi kad je došlo do transnimizacije (prije ili poslije dolaska Slavena).

Izvedenice – toponimi izvedeni hrvatskim sufiksima od toponima s izravnim kontinuitetom; npr. *Muccurum – Makar – Makarska, Ladesta – Lasta – Lastovo, Cissa – *Cьs- – Caska*. Uz te primjere izvedenicama bi se smatrali i mnogobrojni toponimi poput *Pokupsko, Kupčina* itd. (od *Kupa – Colapis*), *Savski Marof, Posavina* itd. (od *Sava – Savus*), *Skradinsko Polje* (od *Skradin – Scardona*) itd. Takvi se toponimi u onomastičkoj literaturi ne smatraju predslavenskima jer je temeljni predslavenski toponim od kojih su izvedeni dobro poznat i još uvijek u upotrebi te produktivan u tvorbi pa je govornicima razumljiv odnos temeljnih i izvedenih toponima. Postoje slučajevi u kojima temeljni predslavenski toponim ili nije općepoznat ili nije očuvan, nego je u široj upotrebi izvedenica. Primjerice, toponim *Makarska* pridjevska je izvedenica od toponima *Makar* (gradina iznad Makarske) koji je postao od antičkoga *Muccurum*, a toponim *Caska* pridjevska je izvedenica od nepotvrđenoga **Cьs-* što je postalo od antičkoga *Cissa*. Iz per-

spektive hrvatske toponimije trebalo bi isticati da toponimi tipa *Makarska*, *Čaška* nisu predslavenskoga podrijetla, nego da su izvedeni od toponima predslavenskoga podrijetla. Izvedenice podrazumijevaju i transonimizaciju jer se dodavanjem sufiksa izvedeni toponim stavlja u odnos prema temeljnome, a time i razlikuje od njega.

Prevedenice – npr. *Neapolis* – *Novigrad*, *Laureate* – *Lovorje*, *Leporaria* – *Zečevo*. Prevedenice ukazuju na diglosiju, na razumljivost i istu izvanjezičnu motivaciju toponima. No, prevedenice ne treba smatrati predslavenskim toponimima jer one nikako ne upućuju na lik predslavenskoga toponima. O prevedenicama se može govoriti samo onda kad su poznata oba toponima (izvorni i prevedeni).

Hrvatski toponimi koji nisu posvjedočeni u antičkim vrelima, a smatraju se predslavenskima pripadaju *toponimima s očuvanim kontinuitetom*. Razlikovanje načina na koji su antički toponimi mogli očuvati kontinuitet važno je jer su na iste načine kontinuitet očuvali i predslavenski toponimi koji nisu posvjedočeni u antici, nego kasnije.

1.3. Hrvatski hidronimi posvjedočeni u antičkim vrelima

Hidronimi su po definiciji »vlastita imena vodnih objekata« (Šimunović 2009: 76), tj. rijeka, potoka, jezera, močvara, vrela, mora itd. U predslavenskoj hidronimiji daleko su najbrojnija imena rijeka. Zbog toga se nerijetko termin *hidronim* izjednačuje s imenima rijeka, a tako je i u ovome radu. U antičkim vrelima na hrvatskome su području u većemu broju zabilježena samo imena rijeka (njih tridesetak), a od ostalih hidronima zabilježeno je ime Jadranskoga mora (*Adrias*) i dva imena močvara (*Volkaia hele* / *palus Hiulca* i *lacus Mursianus* / *stagnus Morsianus*).

U antičkim vrelima posvjedočena su imena svih rijeka duljih od 180 km osim Mure i Une. Među rijekama duljine 50 – 180 km spominju se antička imena Vuke, Cetine, Krke, možda Zrmanje, te Mirne. Od rijeka kraćih od 50 km spominju se Dragonja (*Argaone*), Jadro (*Salon*, *Salangon*), Raša (*Arsia*) i možda Rječina (*Oineus*). Antička imena tih rijeka sigurni su predslavenski hidronimi. Među vrlo vjerojatne predslavenske hidronime spada i hidronim *Lika* ako se prihvati raščlamba antičkoga toponima *Epilicus* kao *Epi-Licus* (usp. Mayer I: 140; II: 46). Od hidronima posvjedočenih u antičkim vrelima izravno su imenski kontinuitet očuvali *Dunav*⁶, *Sava*, *Drava*, *Kupa*, *Vuka*, *Raša*, a neizravno još i *Neretva*⁷ te *Bosut*⁸. Hidronimi koji su očuvali imenski kontinuitet u hrvatskome posuđeni su u starijemu razdoblju. Imena rijeka u antičkim su vrelima najčešće zabilježena u muškome rodu, što se objašnjava slaganjem u rodu s apelativima koji znače 'rijeka' u

⁶ Uz posredništvo germanskoga.

⁷ Sufiks u hrvatskome *Neretva* ne odgovara antičkomu *Naron*.

⁸ Muški rod pokazuje da je hidronim vjerojatno nastao transonimizacijom s ojkonima.

grčkome (*πόταμος*), odnosno latinskome (*fluvius, amnis*). Hidronimi *Arsia, Ira, Ulca* i vjerojatno *Colapis* posvjedočeni su u ženskome rodu.

1.4. Zemljopisna obilježja hrvatskih rijeka

Hrvatske rijeke pripadaju dvama sljevovima – crnomorskomu i jadranskomu. Veći dio hrvatskih rijeka teče prema Crnome moru, a manji prema Jadranskomu. Ipak, najvažnija prirodna obilježja hrvatskih rijeka, kao što su razmještaj, smjer otjecanja i gustoća, ovise prvenstveno o reljefnoj strukturi terena i hidrogeološkim obilježjima stijena, a ne o pripadnosti sljevu. Hidrogeološke značajke stijena važnije su za hidrografsku mrežu Hrvatske i od hidrometeoroloških prilika s obzirom na to da je u cijeloj Hrvatskoj klima pogodna za stvaranje tekućica jer više oborina pada nego što isparava. Hrvatske se rijeke s obzirom na reljef i hidrogeološke funkcije stijena mogu podijeliti na panonske (nizinske) i krške (Šafarek i Šolić 2011: 32–33).

Panonskim rijekama pripadaju najveće i najdulje rijeke te one imaju i najrazgranatiju mrežu tekućica. Tlo zadržava oborinske vode na površini pa rijeke često poplavljuju, vijugaju kroz meki šljunak ili pijesak te stvaraju rukavce, sprudove i mrtvice. Korito nizinskih rijeka neprestano se mijenja u prostoru i vremenu. Panonske rijeke dulje od 50 km su: Drava, Dunav, Mura, Sava, Bednja, Biđ, Bosut, Česma, Ilova, Karašica, Krapina, Lonja, Odra, Orpljava, Pakra, Sutla te Vuka.

Iako su primorski planinski lanci oborinama najbogatiji krajevi Hrvatske, porozno vapnenačko tlo krške Hrvatske guta većinu vode koja se dalje giba u podzemlju, a rijeke teku samo iznad nepropusnih stijena. Posebne raznolike geomorfološke i hidrogeološke značajke krša, kao što su rijeke ponornice, podmorska vrela (vrulje), škrape, ponikve i krška polja, posljedica su prvenstveno topljivosti stijena koje izgrađuju teren. Krš se na hrvatskome tlu pojavljuje u mnogo oblika te se otprilike polovica površine Hrvatske nalazi pod kršem. Krške rijeke dijele se na:

1. rijeke „zelenog” krša: Dobra, Korana, Kupa, Mrežnica
2. rijeke planina i visokih krških polja: Gacka, Lika, Una
3. jadranske rijeke: Cetina, Krka, Mirna, Neretva, Zrmanja.

Ostale krške rijeke dulje od 50 km su: Glina i Kupčina (usp. Šafarek i Šolić 2011).

U sljedećoj tablici dan je popis hrvatskih rijeka duljih od 50 km.⁹ Za rijeke koje su spomenute u antičkim vrelima navedeno je i njihovo antičko ime. Hidronimi s očuvanim kontinuitetom posebno su označeni (izravan kontinuitet – masni slog, neizravan kontinuitet – kosi slog).

⁹ Popis je sastavljen prema Statističkome ljetopisu, monografiji Rijeke Hrvatske (Šafarek i Šolić 2011) i Velikome atlasu Hrvatske. Duljine rijeka kojih nema u Statističkome ljetopisu navode se prema podacima iz Hrvatske enciklopedije.

Suvremeno hrvatsko ime	Antičko ime	Podrijetlo suvremenoga imena	Dužina (u km)	Panonska ili krška rijeka
Dunav	Danubius	predslavensko	2857	panonska
Sava	Savus	predslavensko	945	panonska
Drava	Dravus	predslavensko	707	panonska
Mura			438	panonska
Kupa	Colapis	predslavensko	296	krška
<i>Neretva</i>	<i>Naron</i>	predslavensko	225	krška
Una			212	krška
<i>Bosut</i>	<i>Basante</i>	predslavensko	186	panonska
Korana			134	krška
Bednja			133	panonska
Lonja			133	panonska
Česma		slavensko	124	panonska
Vuka	Ulca	predslavensko	112	panonska
Dobra		slavensko	104	krška
Cetina	Hippius, Nestos		101	krška
Glina		slavensko	100	krška
Sutla			92	panonska
Karašica		slavensko	91	panonska
Orljava		slavensko	89	panonska
Ilova		slavensko	85	panonska
Odra			83	panonska
<i>Lika</i>	<i>(Epilicus)</i>	predslavensko	78	krška
Krapina			75	panonska
Krka	Titius		73	krška
Sunja		slavensko	69	panonska
Zrmanja		slavensko	69	krška
Biđ			66	panonska
Pakra			66	panonska
Plitvica		slavensko	65	panonska
Mrežnica		slavensko	63	krška
Kupčina		slavensko	56	krška
Gacka		slavensko	55	krška
Mirna	Nengone	slavensko	53	krška

Tablica 1. Hrvatske rijeke dulje od 50 km

Slavenskoga su postanja: Česma¹⁰, Dobra, Gacka¹¹, Glina, Ilova, Karašica, Kupčina, Mirna, Mrežnica, Orlava, Sunja¹², Zrmanja¹³.

Nejasnoga je postanja hidronim Biđ¹⁴.

Slijedi analiza preostalih hidronima, za koje se u onomastičkoj literaturi spominje predslavensko podrijetlo.

2. Analiza hidronima

Bèdnja

*ubi iungitur cum Garestiensibus, et per viam illam itur in magnam uiam, per quam descendit ad aquam **Bigne** et iungitur Zagrabiensibus* (1181., CD II: 177)

*ubi iungitur cum Warastensibus, et per illam itur ad magnam uiam, per quam descendit ad aquam **Bigne** supra ripam Progni brod et iungitur metis Zagrabiensibus* (1217., CD III: 151)

*sub qua oritur Slatynic riүүл, per quem reuertitur in **Bedna**. Ex alia parte autem **Bedne**, ex parte Worosd ...* (1225., CD III: 246)

*et inde procedit per montes et ualles usque ad aquam **Bygna**, ... et inde procedit superius iuxta aquam **Bigna**, et tendit usque ad terram castri, que uocatur Beletyncy, et ibi sunt due mete ultra aquam **Bigna*** (1236., CD IV: 20)

*inde autem procedendo versus meridiem peruenit ad aquam **Bugne** vbi est meta terrea ... et inde transit aquam **Bugne** et ascendit supra montem ... et inde descendit ad aquam **Bugne*** (1244., CD IV: 251)

*per terras quae Mege dicuntur ad magnam viam qua itur Varasdinum, inde vergit per **Bedniam** et transit ipsam* (1259., CD V: 133)

*ab inde transit fluvium **Bygne**, ad arborem que dicitur egurfa, sub qua est meta terrea, deinde per fluvium **Bygnyche** vadit versus meridiem* (1261., CD V: 198)

*deinde per viam vadit ad fluvium **Bygne** supradictum* (1261., CD V: 198)

*deinde ad ilicem cruce signatam, ab inde transit fluvium **Budne**, ad arborem qui dicitur egurfa* (1270, CD V: 539)

*possessione Lubeuschicha vocata, in dicto nostro comitatu Kemluk circa fluuium **Bedna** existenti* (1351., CD XII: 289)

¹⁰ Iako je hidronim jednak turcizmu *česma* (tur. *çeşme* 'izvor'), zbog starih potvrda hidronima (iz 12. i 13. st) nije vjerojatno da je hidronim *Česma* nastao onimizacijom toga apelativa (Skok I: 313, Šimunović (2009: 297, bilj. 2). Šimunović ga izvodi od glagola *čeznuti* 'iščeznuti, nestajati' (*ibid.*).

¹¹ Prvotno ime srednjovjekovne župe, **Gьdьska* (*župa*) (Skok I: 541–542).

¹² Nema potvrda starijih od 17. st. (Dickenmann 1966: 129). Vjerojatno izvedeno od **szln-* (ko-rijen koji je u psl. **szlnьce* 'sunce') (Skok III: 361).

¹³ Od psl. **žrny* 'žrvanj' (Skok III: 685; Šimunović 2009: 293).

¹⁴ Hrvatska enciklopedija donosi i lik *Bič*, u ARj-u (I: 283) je *Bič*. Nejasnim ga smatra S. Sekereš (prema Šimunović 2009: 312). Šimunović (2002: 3, bilj. 6) pak smatra da je hidronim antroponimnoga podrijetla (od **Byt* + *-j*). Različiti likovi (*Biđ*, *Bič*, *Bić*) vjerojatno upućuju na neslavensko podrijetlo.

Zapisi su redovito u ženskome rodu, ali su vrlo raznoliki.¹⁵ Najbliži je suvremenomu liku *Bednja* zapis iz 1259. (*Bedniam*). U ostalim potvrđama suglasnička skupina *-dnj-* zabilježena je kao *-dn-* ili *-gn-*, a samoglasnik u prvome slogu može biti *i*, *y*, *u*. Ako je suglasnička skupina *gn*, samoglasnik ispred nije *e*; ako je suglasnička skupina *dn*, samoglasnik ispred redovito je *e*, osim u jednome primjeru iz 1270. (*Budna*). Različiti samoglasnici u prvome slogu mogli bi upućivati na poluglas; zapis *-gn-* mogao bi stajati upravo za konsonantsku skupinu *-gn-*, no mogao bi stajati i za *nj*; *-dn-* može stajati i za *-dn-* i za *-dnj-*. Iz zapisa bi se moglo rekonstruirati **Bьgna* (**Bьnja*), **Bedn(j)a*/**Bьdn(j)a*. Iako su dva najstarija zapisa s *gn*, ukupno je podjednak broj zapisa s *dn* i *gn*.

Ponekad se hidronim *Bednja* izvodi od antičkoga *Bathinum* – ime koje se spominje kod Veleja Paterkula kao rijeka u Panoniji na kojoj se panonski Baton predao Rimu 8. g. Iako povijesno vrelo ne daje detaljnije podatke o tome koja je to rijeka, na temelju sličnosti imena *Bathinum* se povezivalo s *Bednjom* ili *Bosnom*. Glasovni razvoj od *Bathinum* do *Bednja* uključivao bi dvije neočekivane glasovne promjene (ozvučivanje *th > d* i promjenu *Ba > Be*, što Mayer (I: 80) objašnjava ukrštanjem s *badanj*), dok je za glasovni razvoj od *Bathinum* do *Bosna* nejasan samo odnos *-th-* i *-s-* (usp. Schramm 1981: 214) te je vjerojatnije da se *Bathinum* odnosi na rijeku Bosnu, a ne na Bednju.

Formalno i semantički bilo bi sasvim uvjerljivo izvođenje hidronima *Bednja* od psl. **bьdьnja*¹⁶ ‘badanj, kaca; šuplje drvo kroz koje voda pada na mlinski kamen’¹⁷ (Skok I: 131). U oba slučaja neobjašnjene ostaju povijesne potvrde s *-gn-*.

Cětina

τοῦ ποταμοῦ τῆς Ζεντινάς (Const. Porph. XXX, 105)

τῆς Ζεντινάς τοῦ ποταμοῦ (Const. Porph. XXX, 113)

per quam itur ad Cetinam (1208., CD dop. 67)

deprobavit prope flumen Cetinae (1326., CD IX: 296)

item a predicto flumine Sernouiniçe per totum usque ad flumen Çetine (1328., CD IX: 437)

in capite fluuii Chethyne (1348., CD XI: 493)

demonstrabant Almissienses et Policienses quod inter flumina Srunounicha et Cethina (1397., CD XVIII: 179)

uersus Almissium auersi et ibidem inter duo flumina Zurnounice et Cetine reuidendo (1397., CD XVIII: 181)

¹⁵ Potvrde ojkonima *Bednja*: *prima meta terre Bugne incipit in magno arbore de ilyce* (1244., CD IV: 251); *Datum in Bednyo in festo beati Marci evangeliste* (1393., CD XVII: 499).

¹⁶ Praslavenska riječ posuđenica je iz germanskoga, v. Pronk-Tiethoff (2013: 150–152).

¹⁷ Kao i uz druge rijeke, i uz Bednju je bilo mnogo mlinova vodenica (Šafarek i Šolić 2011: 137).

U literaturi se često spominje da je hidronim *Cetina* predslavenskoga postanja (usp. Schramm 1981: 222f; Mayer 1939: 127)¹⁸. Iako su u antičkim vrelima zabilježena dva imena te rijeke, *Hipp(i)us* (gornji tok) i *Nestos* (donji tok), pretpostavlja se da je ime *Cetina* izvorno, tj. starije od tih dvaju antičkih imena i ono bi bilo treće predslavensko ime te rijeke. Kao polazište se rekonstruira **Kentōna* ili **Kintōna*, s poznatim „ilirskim” sufiksom *-ōna* i nejasnim korijenom **kent-*, **kint-*. Korijen **kent-* ponekad se uspoređuje s grč. *Κένταυρος* ‘polučovjek, polukonj’ (usp. Rendić Miočević 1989: 127). U toj usporedbi **kent-* bi trebao biti predindoeuropski naziv za konja. Antičko ime gornjega toka Cetine, *Hipp(i)us*, bila bi, prema nekim mišljenjima, prevedenica prema predindoeuropskome **kent-*, no to je vrlo spekulativno.

Međutim, već je i sama rekonstrukcija **Kentōna* ili **Kintōna* spekulativna. Najstarije potvrde su iz 10. st. kod Konstantina Porfirogeneta; on početni samoglasnik piše sa *Z* kad spominje rijeku, a s *Tž* kad spominje administrativnu jedinicu¹⁹. U tim potvrdama pojavljuje se i *-en-* koje stoji za nazalno *ɛ*. Nazalni vokal još se pojavljuje u jednoj potvrđi iz 11. st. (*Centena*, 1078.), a od istoga se doba pojavljuje i samo *e*. Ostale potvrde na tome mjestu imaju *e*, u jednome slučaju *i*. Početni suglasnik piše se: *C*, *Ç*, *Ch*, *Z*, središnji *t*, *th*, *tt*. Sufiks je zapisan

¹⁸ Za drugačije mišljenje v. Putanec (2002: 186).

¹⁹ Potvrde za administrativnu jedinicu mnogo su brojnije nego za rijeku: *ἡ Τζέντζηνα* (Const. Porph. XXX; 91); *τὴν Τζέντινα* (Const. Porph. XXX; 116); *ac etiam villarum et terratum Stoleç in Cetina* (1078., CD I: 160); *iuppa eam, quam Centenam uocant* (1078., CD I: 163); *et villam in Zetina Stolez* (1103., CD II: 11); *Mirata iupanus de Çetina* (1145. – 1153., CD II: 60); *archiepiscopus Spalatensis has habeat parochias: Clissam, Scalle, Zminam, Zettinam, totam Cleunam, totum Masurum et totum Dol usque ad Vrullam* (1184. – 1185., CD II: 193); *parochias Citine, Clisse, cum tota iupania Polici, cum toto Massaro* (1192., CD II: 251); *Item Ziminam et Cithinam, Cleonam et totum Mazarum* (1207., CD III: 70); *Ideo terram quamdam nomine Zetinum et Tril cum terris cultus etc.* (1210., CD III: 101); *Hliune et de Cetina comitibus* (1301., CD VIII: 3); *castrum Signiense Brez cum pertinentiis in Cetina* (1322., CD IX: 102); *Thoverdos voivoda Berislauich de Vlassini othoc de Cetina* (1341. CD X: 619); *villam ipsius Thoverdosii vocatam Sochacem positam in Cetina versus Spalatam* (1341. CD X: 620); *quousque sibi Cetina cum suis pertinenciis et debitis* (1345., CD II: 205); *cum prefata castra, scilicet Cetina et Cliscia* (1345., CD II: 206); *quousque sibi Cethina cum suis pertinenciis...et tunc cum prefata castra, scilicet Ceth(!) et Cliss* (1345., CD II: 207); *castrum nostrum regale Zyn vocatum cum districtu eius Cetina* (1345., CD XI: 250); *si venerit Cetinam* (1350., CD XI: 618); *de terra in Cetina* (1356., CD XII: 383); *quod in terra sua Cetinae Spalatensis dioecesis* (1357., CD XII: 406); *comiti Cetinae, eorum consanguineo, de terra in Cetina concessa* (1358, CD XII: 474); *in prouintia Dalmatie, Croatiae, Citine, Almissie et Sclauonie* (1358, CD XII: 496); *in districtu de Chetyne* (1360., CD XIII: 86); *in dicta Chetyne...; de eadem Chetyne...; vero districtum Chetyne...; ut districtus Chetyne...; terram nomine Chetyna...; in facto dicte Chetene(!)* (1360., CD XIII: 87); *in facto dicte Chetyne...; predictum districtum Chetyne (2)* (1360., CD XIII: 88); *in facto dicte Chetyne* (1360., CD XIII: 89); *Listъ krala Loiša knezu Ivanu na Cetinu* (1360., CD XIII: 90); *domine Margarite comitisse Cetine* (1388., CD XVII: 144); *villam de Stolaz in Cetina* (1391., CD XVII: 397); *Cetine comitem* (1392., CD XVII: 485); *honorabilis comitis Cetine* (1393., CD XVII: 497); *gubernator Cetine* (1393., CD XVII: 530).

kao *-in-* ili *-yn-*, u pojedinačnim slučajevima *-en-* (Const. Porph., 1078. i 1360.), no ni jedna potvrda ne upućuje na sufiks *-on-*. Štoviše, potvrde kod Konstantina Porfirogeneta upućuju upravo na sufiks *-in-*, a ne **-yn-* (< **-ūn-* < **-ōn-*), jer on sufiks **-yn-* redovito piše na druge načine: *Σαλω̄να*, *Αλβούνου*, *Σκόρδονα*, *Στόλπον*, *Νόνα* (Skok 1928: 179).

Ako bi se i prihvatila rekonstrukcija sa sufiksom *-ōn-*, tada bismo očekivali da je hidronim glasio **Kentōn*, a ne **Kentōna*, što je očekivani lik ojkonima (usp. *Salon* (rijeka) – *Salona* (grad); *Naron* (rijeka) – *Narona* (grad)). Druga je mogućnost da je polazišni doista bio ojkonom **Kentōna* koji je dao nepotvrđeni ojkonom **Cetin*, koji je zatim prenesen na rijeku (usp. Schramm 1981: 222–223). Smatra se da je na sličan način, transonimizacijom, nastao oronim *Promina* od ojkonima *Promona*. Hidronim *Cetina* mogao bi biti izveden od ojkonima **Cetin*, ali povijesni ojkonom *Cetin* i od njega izvedeni *Podcetin* i *Cetingrad* u blizini Slunja nemaju veze s rijekom Cetinom. Homonimni ojkonom *Cetina* (selo na vrelu Cetine), s obzirom na to da je ženskoga roda, postao je od hidronima, a ne obrnuto.

Premda je rekonstrukcija **Kentōn(a)* upitna, *c* ispred *ε* upućuje na neslavensko podrijetlo, jer je slavenska druga palatalizacija djelovala u naslijeđenim riječima samo ispred *ē*, *ī* nastalih monoftongacijom diftonga *i* u skupinama *kv*, *gv*, te u riječima posuđenima nakon prve, a prije druge palatalizacije (Holzer 2011: 47). Lik toponima i najstarije potvrde pokazuju da riječ nije slavenskoga podrijetla te da je u slavenski posuđena prije druge palatalizacije (oko 575. – 650. g., Mihaljević 2002: 162), što ju smješta u najstarije razdoblje posuđivanja.

Formalno je i značenjski moguće izvođenje toponima *Cetina* od latinske riječi *centena*, *centina* (izvedenica od *centum* ‘sto’) koja je u srednjovjekovnome latinitetu značila upravo ‘jedinica regionalne podjele’ i ‘sudska oblast’ (du Cange s. vv. *centena* 2., *centena* 3.; Niermeyer s. v. *centena*, *centina*). Toponim *Cetina* kao ime administrativnoga područja, obično županije (v. bilj. 19), sasvim je uvjerljivo izvoditi od apelativa koji znači ‘administrativna jedinica’. U tome slučaju treba pretpostaviti da je ime preneseno s područja na rijeku, a ne obrnuto (iako je češća transonimizacija s rijeke na područje, npr. u *Lika*, *Bosna*).

Ako je točno da je riječ najprije bila horonim, tada je taj horonim predslavenskoga podrijetla. Ne može se utvrditi kad je provedena transonimizacija horonim → hidronim, no u 10. st. kod Konstantina Porfirogeneta supostoje oba toponima i moguće je da je rano došlo do transonimizacije te da je i hidronim predslavenski.

Kòrana

ad caput rivi qui vocatur Knesepotok, et per eundem rivum descendit in rivum dictum Koranna (1224., CD III: 239)

unum puteum qui vocatur Oburh et per rivulum eiusdem putei cadit in fluvium Corona (1259., CD V: 148)

in quo intrat fluvium Corona et in aqua Corona vadit versus meridiem (1273., CD VI: 19)
primo incipit a monte Ozlichia vocato iuxta aquam Corona(!) // ... ultra aquam Corona // ubi meatus aque tocius Corone remanet // cadit iterato in aquam Corona supradictam (1292., CD VII: 75)
que ducit ad aquam Corana(!) directe superius nominatam, ubi cadit in eandem aquam Corana // in dicta aqua Corona (1292., CD VII: 76)
terram nostram Zvarcha uocatam circa Coranam (1313., CD VIII: 345)

Sve su potvrde ženskoga roda. Najstarija je potvrda *Koranna* iz 1224., i ona se od ostalih razlikuje po početnome *K-* te dvostrukome *-nn-* u sufiksu. U ostalim potvrdama nešto je češći (neočekivani) sufiks *-ona* umjesto *-ana*.²⁰ U potvrdama deminutivne izvedenice *Koranica* redovito je zapisan sufiks *-an-*.²¹ U ispravi iz 1292. usporedno se pojavljuju potvrde *Corona* i *Corana*.

Ako je hidronim predslavenskoga postanja, očekivani polazišni lik bio bi vlat. **Kār^(a)ān(a)*. Vrlo je spekulativno izvođenje od »predrom. *karr* 'kamen'« (Barić 1950: 356, i prema njemu Skok II: 152) s usporednicom »bask. *karri* 'krš'« jer nije jasno kojemu se razdoblju (ili jeziku) pripisuje »*karr* 'kamen'«. Usporedba sufiksa *-ana* u hidronimima *Korana* i *Bojana* (Barić 1950: 356–357), odnosno *-anna* u njihovim povijesnim potvrdama *Koranna* (1224.) i *Barbanna* (1. st. pr. Kr., Livije) također je nesigurna. Obje su povijesne potvrde jedinstvene i razmak je među njima veći od jednoga tisućljeća. Skokovo povezivanje s grč. *κρήνη* 'vrelo' i *κρουνός* 'vrelo, struja' formalno je neuvjerljivo.²²

Slavensko podrijetlo, tj. izvođenje od riječi *kora* odbačeno je zbog semantičkih i formalnih razloga (Dickenmann 1941: 216–217) iako je ipak formalno moguće izvođenje s rijetkim sufiksom *-an(a)* (kao možda u *poljana*, usp. Matasović 2014: 122). Semantički je i dalje nategnuto izvođenje od osnove koja je u *kora*.

²⁰ Sufiksally *-o-* umjesto *-a-* može biti pod utjecajem mađarske grafije, s obzirom na to da se slavensko *ō* u mađarskoj grafiji prihvaća kao *a* te da su u zapisima česte zamjene *o* i *a* (v. Dickenmann 1966: 203).

²¹ Potvrde izvedenica *Koranica* (hidronim, ojkonom) i *Koraničani*: *ubi rivus Tolsztpotok cadit in Coranicza* (1224., CD III: 239); *ubi simul coniunguntur duae aquae Godoinicza et Cananicza* (1328., CD IX: 398); *et Pech filius Jalko de Koranicha // utrum dicta generacio de Koranicha // supradictam generacionem de Koranicha* (1351., CD XII: 45); *Martinus filius Gergen nobilis de Koranicha // de eadem Koranicha // super dicta terra Koranicha* (1356., CD XII: 327); *Martinum filium Gergen et alias [generaciones] suas de dicta Koranicha* (1356., CD XII: 328); *Gyurko filius Ronko et Dokleiu filius Petri de Koranicha* (1359., CD XII: 559); *generationes vero comitis Babonik et S[tephani] haec sunt: ...Koranychanych, de quibus interfuit Bogdan Witez* (1343., CD XI: 43).

²² Formalno bi najpraviše bilo izvođenje od latinskih antroponima *Carus* ili *Carius*, no semantički je neuvjerljivo izvođenje hidronima izravno od osobnih imena, pa bi kao međukorak trebalo pretpostaviti ojkonom.

Usporedbu s predslavenskim ojkonomom *Corinium* (današnji *Karin*) (usp. Dickenmann 1941: 217 prema Kraheu) iz formalnih razloga treba odbaciti.

Krāpina (*Krāpina*)

cuus predii meta incipit ex una parte Zawa et tendit usque ad Crapina, deinde ad Gypka (1209., CD III: 92)

in qua valle protenditur ad Crapinam et vsque huc a monte qui Jazouina dicitur // inde secus Crapinam venit ad locum vbi riuulus qui Riutna dicitur iungitur cum Crapina et vsque huc vltra Crapinam vicina est terra Elie et Cosme, et cum ipsa Crapina venit ad molendinum Domozlai ibique vltra Crapinam accedit terra Hrastchine // a Crapina vsque ad Melnicham uersus aquilonem (1234., CD III: 424)

Item prima meta terre Scelniza incipit a Crapina in siccum Botinam, ultra Crapinam autem commetaneus est comes Atha (1258., CD V: 111)

ad locum ubi aqua Crapina cadit in Zawam (1287., CD VI: 600)

Item, territoria generacionis Acha ex ista parte moncium similiter usque Crapina. (1334., CD X: 181)

vsque dum fluuius Sytomerie intrat in fluuium Crapinam // cum locis molendinorum circa fluuium Crapina vsque riuulum Pechena adiacentem (1343., CD XI: 92)

inde directe procedendo uersus meridiem cadit in fluuium Crapina ibique terminatur (1346., CD XI: 282)

ab hinc de capite putei ad aquam Crapina iuxta vbi est molendinum Johannis filii Pauli, per quam aquam Crapina ... venit ad aquam Batina (1347., CD XI: 413)

Prima enim meta incipit a parte orientali in flwio(!) Crapina dicto (1358., CD XII: 501)

prima enima meta terre Velexouch et Tornische incipit de fluuio Crapina (1362., CD XIII: 235)

cadit in predictum fluuium Crapina ibique terminatur (1362., CD XIII: 236)

Potvrde su jednoobrazne i samo potvrđuju oblik *Krapina* za hidronim od 13. st., a za ojkonom od 12. st.²³

Iako se u literaturi spominje predslavensko podrijetlo ovoga hidronima (usp. Šimunović 2009: 110, 118, 216; 2013: 204), uvjerljivim se čini izvođenje od nazi-

²³ Potvrde ojkonomima *Krapina*: *que ex diuersis locis, scilicet: Krāpina, Okich et Pogoria ad ducatus cellaria congregantur* (1193., CD II: 260); *Presentibus iobagionibus nostris: Jura palatino et Budruguiensi comite, Petro de Crapuna* (1222., CD III: 220); *in presencia domini regis B(ele) in loco Crapine* (1225., CD III: 244); *sacerdote ecclesie sancti Nicolai de Crapina* (1311., CD VIII: 286); *cum terra de Zagoria ad castrum Crapina* (1346., CD XI: 282); *ciuibus et hospitibus nostris sub castro Crapina existentibus* (1347., CD XI: 344); *dictorum ciuium et hospitum de Crapina* (1353., CD XII: 152).

va ribe *krap* ‘šaran’²⁴ < psł. **korǫbъ* (Skok II: 179; Dickenmann 1941: 223–224; za sufiks usp. Matasović 2014: 135, 136). Etimologija praslavenske riječi **korǫbъ* složena je (ESSJa XI: 90–93), no za postanak toponima dublje podrijetlo praslavenske riječi načelno je nevažno.²⁵

Smatra se da su od psł. **korǫbъ* izvedeni i drugi slavenski toponimi: *Krárpje* (Slovenija, čini se da je stariji lik bio **Krapinje* i da je izveden od oblika **Krapina*, v. Snoj 2009: 211), vrelo *Krapina*, zaselak *Krapna* (Slovenija), hidronimi *Kopopec*, *Kopóбъя* (Ukrajina), hidronim *Karpicko* (Poljska) (usp. Dickenmann 1941: 223–224, Snoj 2009: 211).

Křka

possessionem suam que incipit ab aqua Corca descendens ad mare venit usque ad Zadur (1223., CD III: 231)

a flumine Karka de molendinis usque ad Kolewrath (1251., CD IV: 465)

per viam ad Nedobithe ad flumen uulgariter uocatum Karcha (1299., CD VII: 333), var. *Carcha*

et descendunt ad fluvium Karca vulgariter vocata (1304., CD VIII: 76)

Incipiendo a flumine Chercha et molendino in circuito usque ad mare. (1322., CD IX: 80)

Item molendina sive slaap cum flumine Korka (1357., CD XII: 438)

villas Rakythnicha, Dazlina et Grabouci circa fluvium Korka ex parte occidentali existentes (1357., CD XII: 439)

quasdam possessiones nostras Dazlin et Grabonci vocatas circa fluvium Korka (1358., CD XII: 535)

Uz Krku u Dalmaciji, dugačku 72 km, koja kod Šibenika utječe u Jadransko more, postoji još nekoliko rijeka koje se tako zovu. Najpoznatije su: 1. Krka u Sloveniji, dugačka 111 km, utječe u Savu kod Brežica; 2. u Austriji, u Koruškoj (njem. Gurk, sln. Krka), dugačka 157 km, utječe u Dravu; 3. u Sloveniji i Mađarskoj (mađ. Kerka, sln. Velika Krka), dugačka 60 km, utječe u Muru. Slovenska rijeka (br. 1) posvjedočena je u antici kao *Korkoras*, *Corcae*. U antici su posvjedočeni i drugi slični hidronimi, koji nisu sa sigurnošću ubicirani (Snoj 2009: 215). S obzirom na proširenost imena, moguće je da je ime onomatopejskoga postanja (usp. i Brozović Rončević 1997: 39). Manje je vjerojatno izvođenje od ie. riječi za hrast, **perk^wu-* (Anreiter 2001: 229).

²⁴ U rijeci Krapini i njezinim mrtvim rukavcima još se i danas redovito love šarani, somovi, štuke i druge ribe (Šafarik i Šolić 2011: 140).

²⁵ Semantički bi uvjerljivo bilo i izvođenje od arhaičnoga glagola *krapati* ‘kapati’, potvrđeno ga u 16. st. (ARj V: 465, iterativ od *kropiti*, *škropiti*).

Hrvatska rijeka Krka u antici je spomenuta kao *Titius*²⁶. Schramm (1981: 256) smatra da je ime *Krka* preneseno sa slovenske rijeke na hrvatsku, no ostaje neobjašnjeno kada je i zašto došlo do toga prijenosa. Unatoč tomu, zbog podudarnosti imena slovenske rijeke (koje je sigurno predslavensko zbog posvjedočenosti u antici) s imenom hrvatske rijeke može se smatrati da je hrvatski hidronim predslavenski, na temelju kriterija usporedne tvorbe. Postoji mogućnost i da je *Krka* starije ime te rijeke, a da je antičko *Titius* novije, rimsko ime, te da je u hrvatski preuzeto izvorno ime. I u tome slučaju, hidronim *Krka* je predslavenski.

Lõnja

- deinde vero protelatur ad siccum Loignam, iuxta terram Pathonis, de sicco Loigna progreditur sursum et cadit in magnam Loignam* (1209., CD III: 87)
- Nomina autem possessionum, que ad abbatis partem pertinent, in premissis expressa litteris sunt hec, videlicet: ...villa Terredych et locus ubi Logna cadit in Zawa, tam citra, quam ultra* (1242., CD IV: 168)
- Cuius prima meta incipit ab oriente in aqua Lona et exit in nemus* (1242., CD IV: 170)
- inde in aquam Lona et inde in Lona ibit inferius usque ad metas* (1242., CD IV: 171)
- uenit in siluam nomine Chereth et cadit in aquam Lonya, per quam, superius relinquendo terram ecclesie Zagrabiensis, tenet uicinitatem terre Cruciferorum, peruenit iuxta terram subulcorum nostrorum de Lonya* (1244., CD IV: 225)
- item terram existentem inter fluvium Zova et fluvium Lona* (1247., CD IV: 312)
- deinde ad campum Louna, ubi stat aqua, deinde incipiendo de Louna inter duas piscaturas que Seege vocantur* (1257., CD V: 55)
- Item terra eiusdem Wecherini in Lounatewe existens ... et commetanei sunt castrenses iuxta fluvium Lona* (1257., CD V: 72)
- scilicet inter aquas Zava et Lona ac Chernehc et inter predictam aquam Zava et aquam Hodra* (1269., CD V: 495)
- terram ipsorum in capite fluuii Lona existentem* (1277., CD VI: 221)
- et usui pastorum porcorum suorum de Lona fecisset applicari* (1281., CD VI: 400)
- venit ad fluvium Ztopechnik, inde tendit ad aquam Lona, ibique terminatur.* (1311., CD VIII: 279)
- omnes terras suas tam in Blina quam inter Zauam et Lonam nec non alias ubicunque existentes* (1313., CD VIII: 331)
- particulam possessionis domus nostre de sancto Martino inter aquas Lona et Zelne existentem* (1320., CD VIII: 557)
- particuum terre de possessionibus domus nostre de sancto Martino inter aquas Lona et Zelne sitam ... scilicet de Charnech et particula terre domus sancti Martini predictae inter aquas Lona et Zelne* (1320., CD VIII: 558)

²⁶ Potvrde v. u Ivšić (2013: 310).

- Mete autem dicte terre sancti Martini vadunt inter duas aquas Lona et Zelne et uicinantur ad possessionem episcopi Zagradiensis Iwanch vocatam* (1320., CD VIII: 558)
- et per eandem viam de ecclesia sancti Nicolai uadit in Rokovnu et ibi cadit in aquam Lona vbi est meta terra, et per eandem aquam Lona uadit infra ad partem meridionalem* (1320., CD VIII: 558)
- videlicet Delebzke, Zwaha Delebske, Zalnu et Radowysche, ac eciam per Lonam grauis erat et periculosus* (1320., CD VIII: 573)
- vadit per bonum spacium et cadit in fluuium Loyna et inde declinat ad meridiem ad quandam terram Ebres vocatam* (1321., CD IX: 42)
- inde progreditur peruenit ad aquam Loyna, inde tendit [et] peruenit ad arborem kelen* (1327., CD IX: 343)
- ad dictum fluuium Sywbna, per eundem fluuium descendens bonum spacium et cadit in fluuium Loyna* (1335., CD X: 233)
- quandam possessionem Vinichna vocatam circa fluvium Lanya* (1346., CD XI: 275)
- et de superiori et de inferiori Kote[n]nya usque Lonam* (1363., CD XIII: 300)
- Dilecto nobis Petro, dicto Pacrin, nunc magistro poncium de Lonya* (1380., CD XV: 95)
- in futurum racione preparacionis poncium de Lonya* (1380., CD XV: 95)
- vbi dictus fluuius Mlaka effluit de fluuio Lona dicto ... quoddam molendinum in fluuio Lona situm cum terris cultis et stirpe nudis incipiendo a fluuio Mlaka infra tendendo directe penes dictum fluuium Lona* (1381., CD XVI: 211)
- de hinc contra cursum ipsius fluuii procedendo uenit vsque ad pontes in fluuio ipsius Lone situatas* (1381., CD XV: 211)
- vbi dictus fluuius Mlaka efluit de fluuio Lona dicto ... quoddam molendinum in fluuio Lona situm cum terris cultis et stirpandis incipiendo a fluuio Mlaka infra tendendo directe penes fluuium Lona* (1381., CD XV: 248)
- Dehinc contra cursum ipsius fluuii procedendo venit vsque ad pontes in fluuio ipsius Lone situatas* (1381., CD XV: 248)
- tres clausuras piscium Zeloph dictas, videlicet Byzorchycha, Benkouchycha et Zabenychycha vocatas in fluuio Lonya existentes* (1391., CD XVII: 354)
- qui propter inundacionem aque Lonya nuncupate vltra ipsam aquam Lonya transire et metas eiusdem possessionis Gresenche vocate penes fluuium Zawa de nouo erigere et reambulare nequiuisent.* (1399., CD XVIII: 511)

Zapisi nisu jednoznačni. Daleko je najčešći lik *Lona* (26), a zatim slijede *Lonya* (6), *Loigna* (3), *Louna* (3), *Loyna* (2) te pojedinačni *Logna* i *Lanya*. Zapisi *Lonya* i *Logna* upućuju na čitanje kako je i danas, *Lonja*, dok se najstariji zapis, *Loigna*, može čitati *Lojnja*. Zapis *Louna* je mađarski (Dickenmann 1966: 20, »= Lovńa«).²⁷

²⁷ Neujednačene su i potvrde na kartama iz 18. i 19. st.; usporedno se pojavljuju: *D. Loynia*, *Loinsky Book*, *Lonija Bach*, *Loynsko Pollie*, *Lonija Flus*, *Lonja Flus te Lonja*, *Lonja Bach*, *Lonjsko*

Skok (I: 430; 1951: 62) pretpostavlja da je ime predslavenskoga podrijetla zbog veličine rijeke.

Šimunović (2009: 293) ovaj hidronim pak smatra slavenskim. Izvodi ga meta-tezom od **loj-na* (izvedenica od psl. **lojъ*). To bi potvrđivali zapisi poput *Loyna* (iz 1327.). Slavenskim ga smatra i Dickenmann (1966: 20), ali nejasnoga podrijetla. Odbacuje vezu s *lono* 'krilo, naručje'²⁸ upravo zbog potvrda koje upućuju na ishodišno *Lojn(j)a*.

Múra

- terra, quam habebat in Beschen, non ultra aquam Muram* (1137., CD II: 46)
quae inter Muram et Dravam consistit (1203., CD III: 35)
inter Drauam et Muram existentis (1215., CD III: 139)
quod inter Drawam et Muram habebat (1226., CD III: 262)
que est inter Drawam et Muram (1232., CD III: 375)
que est inter Drauam et Muram (1244., CD IV: 251)
que sita est inter Drawam et Muram (1244., CD IV: 261)
directe vadit ad Muram et ibidem terminatur (1244., CD IV: 262)
Teuthonici aquam Mura perclusissent (1249., CD IV: 383)
intra Drauam et Muram (1254., CD IV: 548)
sitas inter Drauum et Muram (1259., CD V: 142)
quadam terra sita inter Drauuam(!) et Muram (1260., CD V: 186)
terra Tornaua in Draua Muracuz sita (1264., CD V: 316)
inter Drauam et Muram (1268., CD V: 484)
terram seu possessionem suma inter Drauam et Muram adiacentem (1296., CD VII: 241)
inter Drauam et Muram adiacentem et contiguam fluuiio predicto Mura ... Incipit enim prima meta in fluuiio Mura ... iuxta unum riuulum eundo incidit iterum in fluuium Mura (1298., CD VII: 307f)
quemdam districtum inter fluvios Drava et Mura habitum (1328., CD IX: 414)
inter fluvios Drava et Mura (1333., CD X: 109)
nostra castra Strigow et Chaakturnya nominata, intra fluvios Drava et Mura habita et situata (1334., CD X: 168)
quod possessio Damasa vocata inter fluvios Dra(!) et Mura vocatos (1349., CD XI: 545)
castra nostra Ostrogo et Chaakturnya vocata, inter fluvios Drave et Murua(!) existentia (1350., CD XI: 623)

Polje, Lojnsko Polje, Lonja Reka i Lojna Fl. (<http://mapire.eu/en/>, 2. 12. 2015.).

²⁸ Semantička poveznica bila bi vijugavost rijeke, slično kao u lat. *sinus* 1. 'zavoj, nabor; nje-dra', 2. 'zaljev, zaton', grč. *κόλπος* 1. 'njedra', 2. 'nabori haljine', 3. 'zaljev, zaton'.

inter iamdictos fluuios Draue et Mura (1351., CD XII: 12)
possessionis Ledenycha vocate inter Drawam et Muram existentis ... in medio possessionum eiusdem domini bani de Drawa Murakuz existentes (1352., CD XII: 127)
idem Malaka intrat in fluvium Mura (1355., CD XII: 278)
sub archydiaconatu de Bexyn ac inter Drauam et Muram (1355., CD XII: 304)
cum portu super fluuio Mura habito (1366., CD XIII: 565)
in districtu fluuiorum Draua et Mura vocatorum (1376., CD XV: 183)
castra nostra Oztrogou et Chaktornya vocata inter fluuios Draue et Mura existencia (1376., CD XV: 186)
prout ipsi duo fluuii Draua et Mura circumdant (1376., CD XV: 187)
et possessionum ... inter Drauamurakwz existencium ... terre cuiusdam olym reginalis inter Drauam et Muram existentis (1376., CD XV: 188)

U svim potvrdama hidronim je ženskoga roda i redovito glasi *Mura*; u jednome primjeru iz 1350. glasi *Murua*; u nekoliko primjera na hidronim je dodan mađarski nastavak *kuz* (*köz*) ‘među’. Također, u većini potvrda hidronim *Mura* dolazi u paru s hidronimom *Drava*, tj. većina potvrda opisuje posjed u Međimurju. Potvrde hidronima *Mura* u kojima se ne spominje *Drava* su najstarija, iz 1137., te potvrde koje datiraju iz 1298., 1355., 1366. Osim kao hidronim, 1298. ime *Mura* zabilježeno je i kao horonim/ojkonim²⁹.

Ponekad se u onomastičkoj literaturi spominje da je hidronim *Mura* zabilježen u antici. Navodno je kod Plinija (u *Naturalis historia* III, 147) potvrđen hidronim *Mur(i)us* (Schramm 1981: 299), no tamo te potvrde nema. Na Tabuli Peutingeriani zabilježena je postaja *in imurio*, između postaja *inalpe* i *Graviacis*, u današnjoj Austriji. Postoje mišljenja da ime te postaje treba čitati kao *In Murio* te da je u njemu zabilježeno ime rijeke *Mure* (usp. Miller 1916: 439, Schramm 1981: 299). Međutim, čitanje *In Murio* nije sigurno, prijedlog *in* obično stoji uz imena postaja na gorama (usp. Miller 1916: XLVII). Uz to, od vlat. *-u-* pravilnim glasovnim razvojem ne bismo dobili *-u-* (v. Schramm 1981: 299, Snoj 2009: 275). Ponekad se i hidronim *Ira* posvjedočen kod Anonimnoga Ravenjanina (4, 19) izjednačuje s *Murom* (usp. Mayer I: 174). Ondje stoji *Per quas Pannonias transeunt plurima flumina, inter cetera quae dicuntur, id est Ira, Bustricius*. Drugim riječima, navodi se samo da je *Ira* rijeka u Panoniji, ali nema elemenata po kojima bi se moglo zaključiti da je *Ira* doista *Mura*. Ako jest, tada je ime ili izrazito iskrivljeno (neprepoznatljivo) zapisano ili je zapisano neko drugo ime rijeke *Mure*.

Na predslavensko podrijetlo hidronima *Mura* upućuju samo veličina i važnost rijeke *Mure*. Prema Snoju (2009: 275), hidronim *Mura* je slavenskoga podrijetla,

²⁹ *terram ipsorum hereditariam Mura uocatam, cum duabus sessionibus in eadem Mura et Rednuk existentibus* (1298., CD VII: 307).

unatoč tomu što imenuje veliku rijeku. Izvodi ga od pridjeva **murь* ‘taman’ (sln. *múr* ‘crn’, rus. (с)мұрый ‘tamnosiv, tamnosmed’), usp. možda i grč. ἀμαυρός ‘taman, mračan’.

Imenovanje rijeke po boji vode uobičajeno je (usp. Dickenmann 1966 : 184)³⁰, no pridjev **murь* u slavenskoj toponimiji nije zastupljen u velikome broju primjera³¹.

Ödra

Item iuxta Odera prima meta est riuus Dobon (1201., CD III: 10)

quo transitur Zawa et tendit ad mortuam Odram (1201., CD III: 10)

et tendit in alium riuum qui uocatur Odra (1217., CD III: 158)

prima meta incipit ab arbore dumus que est in ripa fluii Odra et inde tendit versus occidentem (1228., CD III: 285)

Prima meta huius terre incipit de Odra, ubi cadit Ribnycha in Odram (1231., CD III: 348)

Rusca exit de Mortynca strug et venit in Odram et sic redit ad priorem metam (1231., CD III: 348)

transit meta eius per medium Odra ad arborem populeam, inde iuxta Odra superius transiens cadit in fluuium Leckennuc ... ueniendo inferius cadit in fluuium Odra, per Odram autem uenit inferius, exit ad aquam Rybniza (1249., CD IV: 412)

... transit meta eius per medium Odra ad arborem populeam. Inde iuxta Odra superius transiens cadit in fluuium Lekennyk (1255., CD IV: 617)

ueniando inferius cadit in fluuium Odra, per Odram autem uenit inferius et exit ad aquam Rybnicha (1255., CD IV: 617)

terram eorum hereditariam similiter existentem cis fluuium Odra diuisit in duas partes (1256., CD V: 26)

pro terra nomine Lonka existente iuxta fluuium Odra (1257., CD V: 79)

una finis incipiens a fluuiio Odra tenderet in planiciosa terra (1260., CD V: 184)

Cuius terre prima meta incipit ab occidente a fluuiio Odra in meta terrea et procedit versus orientem (1267., CD V: 425)

scilicet inter aquas Zava et Lona ac Chernehc et inter predictam aquam Zava et aquam Hodra (1269., CD V: 495)

et tendens ad metam terream cadit in aquam Odra, per quam vadit versus orientem (1328., CD IX: 378)

³⁰ Današnja boja vode Mure govorila bi u prilog izvođenju od pridjeva sa značenjem ‘taman, blatan’, što je osobito vidljivo na samome ušću Mure u Dravu, gdje se miješaju blatna, smečkasta voda Mure s bistrim, zelenim vodama Drave (Šafarek i Šolić 2011: 126). Ipak, pitanje je je li Mura i u doba imenovanja bila toliko blatna.

³¹ Toponimijaska usporednica koju Snoj navodi prenesena je iz ARj-a (VII: 157): Mùra, »neka voda u Poljicima (u Dalm.)«.

- per quam tendens vadit in aquam Odra, per quam vadit versus orientem* (1328., CD IX: 384)
- in longitudine inter Odram et Globoka, et in latitudine inter terram castris Selyn et predicti* (1331., CD IX: 575)
- ad terram ecclesie sancti Georgii de Odra, circumeundo illam terram cadit in aquam Odra ...de qua itur ad aliam viam, que tendit versus Odram ...* (1331., CD IX: 566)
- illic eundo circa sylvam Churina cadit ad Odram* (1331., CD IX: 566)
- per cuius cursum procedendo cadit in fluuium Odra dictum* (1358., CD XII: 464)
- a dextris vsque fluuium Odra nuncupatum et a sinistris dicta particula terre castris annotati* (1358., CD XII: 464)
- et peruenit ad transitum [predicti] fluuii Odra Peeschenybrod vocatum, vbi est iterum meta terrea noua, deinde transit ipsum fluuium Odra ad meridiem* (1333., CD XII: 465)
- et sic terra predicti magistri Iwan vbique a fluuiio Odra ad orientem, terra vero possessionis Petrouina castris Selyn remanet ad partem occidentalem* (1333., CD XII: 465)
- post hec per fluuium Odram reuertitur ad priores metas* (1249., CD IV: 402)
- de plaga orientali iuxta fluuium Odram apud metam terream* (1249., CD IV: 402)

Potvrde su jednoobrazne (*Odra*); različite su samo prva potvrda iz 1201. (*Odera*) te potvrda iz 1269. (*Hodra*). Potvrda koje se odnose na posjed, odnosno naselje manje je nego onih koje se odnose na rijeku, a njihov je lik također redovito *Odra*³². Podrijetlo ovoga toponima može biti slavensko ili predslavensko (Skok I: 436).

Ako je toponim *Odra* predslavenskoga postanja, najuvjerljivijom se čini usporedba s homonimnim srednjoeuropskim hidronimom *Odra* (u Češkoj i Poljskoj), za koji je starije podrijetlo vjerojatno zbog veličine rijeke. Taj se hidronim ubraja u „staroeuropsku hidronimiju” (Krahe 1964: 41, 102, usp. i Blažek 2010: 33). Ipak, indoeuropska etimologija toga hidronima temelji se samo na drugim hidronimi-

³² Potvrde ojkona *Odra*: *hec predia videlicet: Scitech et Odra, Pribisseu et Drencina* (1215., CD III: 138); *quosdam terras Pribiseu, Drenchina, Odra, Scitech* (1217., CD III: 154); *donacionem duarum terrarum Odra et Scitech* (1217., CD III: 155); *terram quandam Odra uocatam* (1249., CD IV: 402); *quandam particulam terre eorum hereditarie Odra vocate ad unius aratri vsum* (1273., CD VI: 56); *quandam particulam terre eorum hereditarie Odra vocate ad vnus aratri vsum* (1273., CD VI: 58); *Gregorius sacerdos ecclesie beati Georgii de Odra* (1333., CD X: 95); *vltra fluuium Zawe inter villas Odra et Cheh nuncupatas* (1360., CD XIII: 58); *ad ecclesiam sancti Georgii martiris de Odra* (1366., CD XIII: 528); *ecclesie sancti Georgii de Odra predicta capella sancte Clare de Chehii // dabant sacerdoti de Odra // quod predicta ecclesia de Odra // prescripte ecclesie sancti Georgii de Odra* (1366., CD XIII: 529); *Benedictus, filius Stephani, filii Lucasii de Odra* (1388., CD XVII: 158, 159); *quandam vero possessionem ipsorum vltra Zauam in Odrazenthgiurg habitam Mlaka uocatam // residuas vero ipsorum possessiones et specialiter Prezekazenthpeter, Zelnazenthmiclos, Odrazenthgiurg* (1392., CD XVII: 472).

ma i na rijetkoj avestičkoj riječi *ađu-* ‘potok, kanal’, pa je zbog toga nesigurna.

Hrvatski hidronim *Odra* još se uspoređuje s ojkonomom *Adra* (naselje na području Bukovice) te oronimom *Adrion oros* (Schramm 1981: 263), za koje je predslavensko podrijetlo izvjesno zbog posvjedočenosti u antici. Dublje je podrijetlo tih toponima nesigurno, iako se povezuju s „predindoeuropskom” riječi (*h*)*adra* ‘stijena, kamen’.

Usporedbu s toponimima *Jader*, *Jadrija* (Šimunović 2008: 105) iz formalnih razloga valja odbaciti.

Ako je hrvatski hidronim *Odra* slavenskoga podrijetla, tada je moguće izvođenje od korijena koji je u hrv. *drijeti*, *drati* (psl. **derti*, **dьrati*) s prefiksom. Prema Skoku (I: 436) polazište bi bilo **ot-dьra* sa značenjem ‘rijeka koja dere’ (značenje ‘rijeka koja nadire, prodire’ donose Šimunović 2013: 207 i Snój 2009: 288).³³ Formalno je moguće i da je početni sufiks bio **ob-*³⁴. Dickenmann (1966: 56) uvjerljivijim smatra povezivanje s psl. **odrbь* ‘krevet, postolje’.

Pakra

pro terra inter fluvios Pwker et Thapolcha vocatos (1228., CD III: 293)

terre meta...descendit ad spetemtrionem et cadit in Pukur et per eandem aquam Pukur descendit in magno spacio (1232., CD III: 358)

inde tendit ad aquam Pukur, ubi quidam duo rivuli cadunt in ipsam, inde per cursum ipsius venit ad aquam mlaka, per cuius meatum eundo intrat iterum in Pukur, hinc per descensum aqua Pukur in magno spacio descendit ad fluvium Pucrutz, qui cadit in ipsam Pukur et ubi es meta terrea, inde per meatum eiusdem Pukur longe in commetacione terre Toide venit ubi fluvius Zdenichnic intrat in Pukur (1232., CD III: 368)

terre meta ... ad aquam Pucur et per Pucur tandit (!) superius usque ad fontem Luplan (1234., CD III: 426)

Et prima meta ipsius terre Pukur, sicut per hominem nostrum Fabianum percepimus, incipit super eundem fluvium Pukur (1237., CD IV: 40)

tendit ad fluvium Pukur, ubi Muncadburne vocatur, inde per eundem fluvium Pukur tendit superius et tenet metam cum Petro de Welyca; deinde pervenit ad locum, ubi Pucruch cadit in Pukur, deinde tendit superius et tenet metam cum abbate de Woyos supra fluvium Pucruch, et de fluvio Pucruch exit et ascendit per fluvium Welyca pothoca ... per vallem descendit in predictum fluvium Pukur (1237., CD IV: 41)

Item prima meta terre Pukur incipit super ripam fluminis Zoploncha in valle que ducit in aliud flumen nomine Pukur et per illum vadit inferius usque ad locum, ubi predicta aqua Zopuncha(!) cadit in Pukur (1257., CD V: 74)

³³ Očekivani oblik bio bi **otьdьra*, usp. ESSJa XXXVI, s. vv. **otьderti*, **otьdьrati*.

³⁴ Usp. ESSJa XXVI, s. vv. **obderti*, **obdьrati*.

Prima meta inciperet ex parte Gwersenycha exeundo de Zaua, ubi aqua Pwkur caderet in Zauam, inde per ipsum Pwkur iret supra versus orientem et veniret in locum ubi Ozywpwker(!) caderet in magnum Pwkur, ubi essent due mete, inde in eodem Ozywpwkur transiret superius et caderet in eundem Pukur magnum et ibi essent due mete et per eundem Pukur iret superius versus montem (1269., CD V: 510)

Videlicet prima meta incipit super eundem fluuium Pukur ubi est magna arbor de populo (1322., CD IX: 53)

tendit per siluam ad fluuium Pukur ubi Munkadbrui nominatur, deinde per eundem fluuium Pukur tendit superius et tenet metam cum Petro de Welyka, deinde peruenit ad locum ubi Pukruch cadit in Pukur, deinde tendit superius et tenet metam cum abbate de Woys supra fluuium Pukruch, et ex illa parte Pukruch circa ecclesiam sancti Georgii de toto prohibuit predictus abbas de Woys de reambulacione et limitacione, item de alia particula terre, que adiacet eidem Pukur Thoplichu vocate (1322., CD IX: 54)

per terras arabiles peruenit ad fluvium Pukur, ubi est arbor nar (1343., CD XI: 84)

ubi Kapriuna caderet in fluvium Pukruch (1349., CD XI: 515)

et caderet in fluvium Pukruch (1349., CD XI: 516)

Srednjovjekovne potvrde mogu se svesti na likove *Рѡкѡ и *Рѡкѡс³⁵ i za hidronim i za ojkonim³⁶. Nema potvrda u ženskome rodu. U zapisima Ozywpwker,

³⁵ O fonetskoj vrijednosti zapisanoga poluglasa usp. Lončarić (1985).

³⁶ Potvrde ojkonima Pakar i Pakrac: *comes Marcellus filius Petri filii comitis Benedicti de Pukur et de genere Tetun* (1229., CD III: 320); *inter comites Marcellum et Abraham de Pukur et totam cognacionem eorum* (1232., CD III: 367); *Et prima meta ipsius terre Pukur, sicut per hominem nostrum Fabianum percepimus, incipit super eundem fluvium Pukur* (1237., CD IV: 40); *in commutationem terrarum ab eodem rege nomine Pucruch et aliarum* (1239., CD IV: 74); *Igitur sicut idem magister Chak post hec ad nos rediens retulit, terras Desniche, Bursonoch, Pukur et Lunheta nuncupatas* (1257., CD V: 74); *ac frater Hugo preceptor de Pucruch* (1278., CD VI: 261); *Datum et actum est in Pukur* (1283., CD VI: 447); *magistri Ivan filii Hodos de Pukur ... inter terras Laurencii filii Petri bani de Pukur* (1293., CD VII: 133); *videlicet Oris de Chychan de Pekercz preceptoris* (1293., CD VII: 134); *in villa Pak[r]ja* (1310., CD VIII: 260); *magister Paulus filius Laurencii de Pukur* (1329., CD IX: 468); *magister Paulus, filius Laurencii de Pukur* (1329., CD IX: 477); *Paulus filius Abraam de Pukur* (1332., CD X: 20); *magister Paulus filius Laurencii dicti Twz de Pukur* (1335., CD X: 230); *primo tercia feria in Izdench, deinde feria quarta sequenti in Pekur* (1338., CD X: 436); *magister Paulus filius Laurencii dicti Thuz de Pukur* (1340., CD X: 588); *in predicto comitatu Crisyensi in metis Pukur* (1340., CD X: 588); *terram Demesk dictam filiorum Laurencii de Pukur* (1342., CD XI: 22); *terram Demesk dictam filiorum Laurencii de Pukur* (1345., CD XI: 188); *et aliud in villa Pukur* (1349., CD XI: 529); *in possessionibus eorum Pukur Zengurg* (1355., CD XII: 313); *Stephano Damiani de Pulkur* (1359., CD XII: 573); *fidelis noster Nicolaus filius Pauli de Pukur* (1363., CD XIII: 296); *cum magistro Nicolao filio [Pau]li de Pukur* (1363., CD XIII: 299); *cum prenominate magistro Nicolao filio Pauli de Pukur* (1363., CD XIII: 300); *de possessione maiestatis vestre inter Pukur et Soploucha existente* (1363., CD XIII: 300); *magistri Pauli de Pukur* (1364., CD XIII: 361); *magistri Pauli filii Laurenti de Pukwr* (1376., CD XV: 195); *Johannes filius Nicolai de Pukur* (1376., CD XV: 207); *magistrum Stephanum filium Pauli de dicta Pukur* (1376., CD XV: 213); *Nicolao de Pukur* (1378., CD XV: 397); *Nicolaus de Pukur* (1378., CD XV: 419); *in districtibus*

Ozywpwkur početni je dio mađarski pridjev *aszú* ‘suh’ (Dickenmann 1966: 64). Dosadašnjim je povijesnim istraživanjima hidrografske i topografske slike toga područja (v. Andrić 2003) utvrđeno da se hidronim **Рѣкѣ* (*Pukur*, **Pakar*) odnosi na današnju rijeku Bijelu, pritok rijeke Pakre, dok se **Рѣкѣс* (*Pucruch* i sl., *Pakrac*) odnosi na današnju rijeku Pakru na kojoj se nalazi grad Pakrac. Smatra se da je grad Pakrac dobio ime po rijeci Pakrac, a suvremeni hidronim *Pakra* bio bi naknadno tvoren prema ojkonomu *Pakrac* (usp. Andrić 2003: 76 i *passim*). Drugim riječima, tvorbeno je toponim *Pakrac* slavenska izvedenica od **Pakar* s deminutivnim sufiksom *-ьсѣ, pa dublju etimologiju treba tražiti hidronimu **Pakar*.

S obzirom na to da ne nalazi odgovarajući praslavenski pridjev sa sufiksom -*r*, Skok (II: 588) smatra da je ime predslavensko te ga izvodi iz starijega jezičnog sloja, od ie. **pik-* ‘smola’ (usp. hrv. *paklina*, *pakao*, lat. *pix* ‘smola’, grč. *πίσσα* ‘smola’) s ie. sufiksom -*r*. Predslavenskim ga smatraju i Dickenmann (1966: 65) i Šimunović (2013: 189). Formalno bi se mogao usporediti s predslavenskim toponimom *Muccurum* (gradina *Makar* iznad Makarske).

Bezljaj (III: 22) i Snoj (2009: 303) hrvatski hidronim *Pakra* uspoređuju sa slovenskim ojkonomom *Pekre*. Bezljaj navodi da ime nije potrebno smatrati predslavenskim, a Snoj oba toponima izvodi od navodnoga slavenskog pridjeva **рѣкѣ* ‘slab’.

Sütla

per ipsum fluvium Zaue supra procedendo in magno spacio venit ubi fluvius Zothla influit in ipsum fluvium Zaue et per ipsum fluvium Zothla in bono spacio supra provedendo exit de dicto fluvio Zothla (1346., CD XI: 281)

Potvrda u *Codexu* je za lik *Sotla*, kako je u hrvatskim dijalektima i u slovenskome. Imajući na umu standardnohrvatski *Sutla* te jednu stariju potvrdu iz slovenskih vrela, *Zontlae* (1028., Snoj 2009: 390), može se rekonstruirati lik s nazalnim samoglasnikom, **Sqt-* < **Sont-*/**Sant-*. Dublje je podrijetlo nejasno, no hidronim se smatra predslavenskim na temelju usporedbe s antičkim imenom rijeke *Soče*, lat. *Sontius* (usp. i *Aesontius*, *Isontius*, tal. *Isonzo*; Snoj 2009: 386). Završetak -*la* uspoređuje se s jednakim u hidronimu *Visla* (polj. *Wisła*) < lat. *Vistula* (Skok III: 300, Snoj 2009: 390, Šimunović 2013: 209).

Formalno nema prepreka da lik bude slavenski, sa sufiksom *-*la* ili *-ь*la* (usp. Matasović 2014: 94, 164), samo što u slavenskome nije posvjedočen odgovarajući korijen.

Dobrakuche et Bele ac Pukur (1378., CD XV: 419); *Acta sunt hec et facta in ecclesia beate virginis de Pukur* (1378., CD XV: 420); *filios Iohannis de Pukur* (1390., CD XVII: 269); *filios Iohannis de eadem Pukur* (1390., CD XVII: 270, 2 puta); *filium ipsius Benedicti de dicta Pukur* (1390., CD XVII: 270); *filium Petri de Pukur* (1390., CD XVII: 271); *filius magistri Stephani filii Pauli de Pukur* (1397., CD XVIII: 241).

Ūna (Ūna, Ūna)

- ...ab orient iuxta **Vn** ubi stat keurusfa et tendit super occidentem per medium **Vn** magna quantitate (1240., CD IV: 121)
- directe tendit in fluvium **Wn** et per eundem fluvium **Wn** vocatum vadit in fluvium Zaua (1249., CD IV: 411)
- cadit in fluvium Zana, per eundem fluvium procedit usque dum cadit in alium fluvium qui nominatur **Vna**, per quem dirigitur inferius et exit de fluvio **Vn** per rivulum qui nominatur Strigomla (1256., CD V: 9)
- Cuius prima meta incipit de fluvio **Un** apud metam terream (1258., CD V: 99)
- Item in alio loco totam terram ex vtraque parte **Hun**, similiter cum omnibus pertinentiis (1263., CD V: 278)
- exit de flumine **Wn** a parte aquilonis (1266., CD V: 387)
- per eundem fluvium Strigomnya iret inferius in fluvium **Vn**, vbi fluvius Chazthanycha vocaretur, caderet et in ipsum **Vn** esset vna meta (1269., CD V: 513)
- in flumine **Wen** existentibus (1278., CD VI: 278)
- a quo descendit per maximum spacium in flumen **Woumnam**(!), a quo versus orientem progreditur per spacium magnum ad insulam ...; deinde descendit inferius versus orientem per eundem fluvium **Wouna** usque ad primam metam, ubi cadit rivulus Muthnicha vocatus in eundem fluvium **Wouna** et sic terminatur (1278., CD VI: 279)
- cum terra que dicitur insula Tympor sita iuxta fluvium **Wen** (1285., CD VI: 544)
- cum terram, que dicitur insula Tympor sita iuxta fluvium **Wn** (1288., CD VI: 608)
- possessiones ex ista parte fluuii **Wn** vocati inter Zakop et terras eppiscopatus(!) Tyniensiis ecclesie existentes (1294., CD VII: 185)
- predium Andree et Endre filiorum Thusthan iuxta fluvium **Wn** (1328., CD IX: 415)
- incipit in ryppa(!) fluminis **Wn** vocati apud arborem salicis (1349., CD XI: 536)
- possessiones eorum, scilicet Lypouuch vltra fluuium **Vn** existentem ac Podwrannye et Jalseuch (1352., CD XII: 98)
- prima enim meta inciperetur a parte hominum de Omersel a fluvio **Wn**, ubi aqua Dobronicha intraret in ipsam aquam **Wn** (1374., CD XV: 41)

Ime rijeke Une piše se na više načina: brojnije su potvrde u muškome rodu nego u ženskome; općenito najčešći lik je *Wn*, zatim *Vn*, pa *Wen* i *Wouna*, a po jedanput je zabilježeno *Un*, *Hun*, *Vna* te *Woumna*³⁷. S obzirom na brojnost potvrda muškoga roda te na izvedenicu *Unac* (hidronim i ojkonom³⁸), vrlo je

³⁷ Vjerojatno pogreškom za *Wouna*.

³⁸ Potvrde ojkonomima *Una* i *Unac*: *Frater Loquetus Busque ordinis sancte domus hospitalis sancti Johannis Jerosolimitani preceptor Vne*(!) *coram me Vincentio notario* (1304., CD VIII: 86); *et Valislava eius matre t. m. castra Unaz, Pocitel, Serb et Esek* (1322., CD IX: 101); *comes Johannes ante omnia castra quattuor, videlicet Pochitel, Scerb, Stog et Vnch* (1345., CD XI: 205); *comes*

vjerojatno da je hidronim Una izvorno bio muškoga roda.

Za hidronim Una, kao i za hidronim Mura, navodi se da je posvjedočen u antičkim vrelima (usp. Dickenmann 1966: 151; Šimunović 2009: 13). Međutim, u antici zabilježeni hidronim *Oiveύς* (Ptolemej, *Geographia*, II, 16, 2), premda intuitivno sličan, teško je povezati s hidronimom Una bez spekulacija. Ptolemej spominje ušće rijeke *Oineus* između *Tarsatike* (Rijeka) i *Volkere* (možda Bakar), iz čega slijedi da ta rijeka utječe u Jadransko more, što za Unu nije točno. Ptolemej navodi i koordinate, a kartografsko-matematičkom ubikacijom pokazano je da je najvjerojatnije riječ o Rječini (Kozličić 1990: 82–84). Ako bi se i pretpostavilo da su Ptolemejevi podatci pogrešni, da rijeka *Oineus* ne utječe u Jadransko more, još uvijek je za povezivanje lika *Oineus* s likom *Una* potrebno uvoditi glasovne promjene *ad hoc* (od *Oi* bi pravilno nastalo *ě*, ili *i*³⁹; *-neus* bi vjerojatno bilo jotirano *-niu-* > *-n'u-*). Drugim riječima, trebalo bi pretpostaviti i da je Ptolemejev zapis pogrešan (trebao bi biti nešto poput **Ōnos*). Jednostavnije je stoga pretpostaviti da Ptolemejev *Oineus* nije u vezi s *Unom*.

Schramm (1981: 387) predlaže izvođenje od predslavenskoga („regionalno-barbarskog”) **Aunos* i od ie. korijena koji znači ‘teći, natopiti’. Taj indoeuropski korijen prema Kraheu (1964: 43) spada u staroeuropsku hidronimiju, a usporednice su stnord. *aur* ‘voda, vlaga, blato’, ags. *ēar* ‘more, val’, grč. *ἄναυρος* ‘struja’, skr. *aváni-* ‘tok, korito rijeke, struja, rijeka’, latv. *avuōts* ‘vrelo’. Međutim, u suvremenoj indoeuropeistici te se riječi ne smatraju srodnima i pojedinačne su etimologije nejasne⁴⁰.

Formalno se može pomišljati na izvođenje od slav. pridjeva **unъ* ‘dobar’ (usp. stsl. *un'ii* ‘bolji’, rsl. *уне* ‘bolje’), od kojega se može izvoditi i slovenski toponim *Ūnec* (Snoj 2009: 446).

3. Zaključak

Iako se obrađenim hidronimima često u onomastičkoj literaturi pripisuje predslavensko podrijetlo, iz provedene analize slijedi da se to ne može sa sigurnošću tvrditi.

Za toponimski lik *Cetina* može se tvrditi da jest predslavenskoga postanja zbog provedene druge palatalizacije ispred *-en-*. Je li taj lik u predslavenskome razdoblju bio i hidronim ili barem toponim, teže je dokazati. Kod ostalih obrađe-

Johannes ante omnia castra quattuor videlicet Unaz, Potçitel, Serb et Stok (1345., CD XI: 207); *item castrum Vnach vocata cum eorum supatibus(!)* (1345., CD XI: 250).

³⁹ Schramm (1981: 389) smatra da je u „barbarskim” jezicima jugoistočne Europe monofon-gacijom diftonga prevladao drugi dio diftonga; primjeri su mu *Aesontius* > *Isontius*, *Stroumon* > *Струмон*, **Autos* > *Utus*.

⁴⁰ Usp. Beekes (I: 99–100), Kroonen (42), Mayrhofer (I: 131).

nih hidronima nema formalnih glasovnih pokazatelja da je lik predslavenski, a pretpostavka (u literaturi neizrečena) da su i ti hidronimi posuđeni u hrvatski u starijemu razdoblju proizlazi iz pretpostavke da su predslavenskoga podrijetla, a ne iz povijesnih potvrda i glasovnoga razvoja.

Što se tiče etimologija ovdje obrađenih hidronima, ponovno se izdvaja hidronim *Cetina* s latinskom etimologijom, dok bi se ostali hidronimi na temelju predloženih predslavenskih etimologija svrstavali u „staroeuropski” sloj. To znači da se izvode iz indoeuropskih korijena, ali se ne mogu pripisati konkretnim indoeuropskim jezicima. S obzirom na to da se ne može utvrditi niti jesu li predslavenskoga postanja, takva je daljnja stratifikacija spekulacija. Štoviše, za većinu obrađenih hidronima predložena je i slavenska i predslavenska etimologija.

Hidronimima *Krka* i *Odra* predslavensko se podrijetlo može pripisivati na temelju kriterija paralelne tvorbe, iako je moguće i slavensko postanje.

Preostalim hidronimima predslavensko se podrijetlo može pripisivati samo na temelju izvanjezičnoga kriterija veličine i važnosti rijeke, koji je važan, ali ne i dovoljan kriterij. Taj je kriterij uvjerljiviji kod najvećih rijeka (duljih od 150 km) – *Mura* i *Una* bi ga ispunjavale, iako je hidronimu *Mura* predložena relativno uvjerljiva slavenska etimologija.

Za hidronime *Bednja*, *Krapina* i *Lonja* vjerojatno je ili vrlo vjerojatno slavensko podrijetlo, dok hidronimi *Korana*, *Pakra*, *Sutla* i *Una* nemaju uvjerljivu ni predslavensku ni slavensku etimologiju.

Ovim radom željelo se na konkretnim primjerima ukazati na neke probleme na koje se nailazi pri proučavanju predslavenskih toponima koji nisu posvjedočeni u antičkim vrelima. Za toponime za koje se može pokazati da im je lik predslavenski, ne može se pouzdano dokazati i da je u predslavenskome razdoblju taj lik bio onimiziran ili da je pripadao istoj toponimijskoj kategoriji. Za toponime čiji lik može biti i slavenski i predslavenski zapravo nema dovoljno čvrstoga kriterija da bi se pouzdano odredilo podrijetlo.

Literatura

- ANDRIĆ, STANKO. 2003. Prilog srednjovjekovnoj topografiji i hidrografiji psunjsko-papučkog kraja. *Scrinia slavonica*, 3, Slavonski Brod, 70–94.
- ANREITER, PETER. 2001. *Die vorrömischen Namen Pannoniens*. Budapest: Archaeolingua.
- ARj = *Rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika I–XXIII*. 1880. – 1976. Zagreb: JAZU.
- BARIĆ, HENRIK. 1950. Ime reke Bojane. *Slavistična revija*, 3, Ljubljana, 356–359.
- BEEKES, ROBERT. 2010. *Etymological dictionary of Greek*. Leiden – Boston: Brill.
- BEZLAJ, FRANCE. 1976. – 2007. *Etimološki slovar slovenskega jezika I–V*. Ljubljana: SAZU.

- BLAŽEK, VÁCLAV. 2010. Etymological Analysis od Toponyms from Ptolemy's Description of Central Europe. // *Celts and Slavs in Central and Southeastern Europe. Studia Celto-Slavica III.* / Dunja Brozović Rončević; Maxim Fomin i Ranko Matasović (ur.). Zagreb: Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje, 21–45.
- BROZOVIĆ RONČEVIĆ, DUNJA. 1997. Hrvatska hidronimija u slavenskom i tzv. staroeuropskom okružju. *Croatica*, 45/46, Zagreb, 35–55.
- CD = *Codex diplomaticus regni Croatiae, Dalmatiae et Slavoniae I–XVIII*, 1904. – 1990. Zagreb: JAZU.
- CONST. PORPH. = Moravcsik, Gyula. 1985. *Constantinus Porphyrogenitus De administrando imperio*. Dumbarton Oaks.
- DICKENMANN, ERNST. 1939. Studien zur Hydronymie des Savesystems. *Archivum Europae Centro-Orientalis*, 5, Budapest, 1–112.
- DICKENMANN, ERNST. 1940. Studien zur Hydronymie des Savesystems. *Archivum Europae Centro-Orientalis*, 6, Budapest, 134–184.
- DICKENMANN, ERNST. 1941. Studien zur Hydronymie des Savesystems. *Archivum Europae Centro-Orientalis*, 7, Budapest, 197–239.
- DICKENMANN, ERNST. 1966. *Studien zur Hydronymie des Savesystems II*. Heidelberg: Carl Winter Universitätsverlag.
- DU CANGE ET AL. 1883. – 1887. *Glossarium mediae et infimae latinitatis*. Niort: L. Favre. <http://ducange.enc.sorbonne.fr/> (pristupljeno 30. 11. 2015.).
- ESSJa = Trubačev, Oleg N. (ur.). 1974. – (2011.). *Etimologičeskij slovar' slavjanskix jazykov I–(XXXVII)*. Moskva: Nauka.
- HER = Anić, Vladimir; Brozović Rončević, Dunja; Goldstein, Ivo; Goldstein, Slavko; Jojić, Ljiljana, Matasović, Ranko; Pranjković, Ivo. 2003. *Hrvatski enciklopedijski rječnik*. Zagreb: Novi Liber.
- Hrvatska enciklopedija*. 1999. – 2009. Zagreb: Leksikografski zavod Miroslav Krleža.
- IVŠIĆ, DUBRAVKA. 2013. *Predslavenski sloj u hrvatskoj toponimiji*. Doktorski rad. Rijeka: Sveučilište u Rijeci.
- IVŠIĆ, DUBRAVKA. 2014. Predijalni toponimi na zadarskome području. *Folia onomastica Croatica*, 23, Zagreb, 95–142.
- KOZLIČIĆ, MITHAD. 1990. *Istočni Jadran u Geografiji Klaudija Ptolemeja*. Biblioteka Latina et Graeca X. Zagreb: Latina et Graeca.
- KRAHE, HANS. 1964. *Unsere ältesten Flussnamen*. Wiesbaden: Otto Harrassowitz.
- KROONEN, GUUS. 2013. *Etymological Dictionary of Proto-Germanic*. Leiden – Boston: Brill.
- LONČARIĆ, MIJO. 1985. Toponimi u osvjetljavanju predmigracijskog jezičnog stanja u Slavoniji. // *Zbornik referata i materijala V. jugoslovenske onomastičke konferencije*. / Asim Peco (ur.). Posebna izdanja kg. 70. Odjeljenje društvenih nauka kg. 13. Sarajevo: ANUBiH.

- MATASOVIĆ, RANKO. 2014. *Slavic Nominal Word-Formation. Proto-Indo-European Origins and Historical Development*. Heidelberg: Universitätsverlag Winter.
- MAYER, ANTON. 1939. Die Namen des Cetina-Flusses in Dalmatien. *Zeitschrift für vergleichende Sprachforschung*, 66, Göttingen, 114–127.
- MAYER, ANTON. 1957. *Die Sprache der alten Illyrier I*. Wien: Rudolf N. Rohrer.
- MAYER, ANTON. 1959. *Die Sprache der alten Illyrier II*. Wien: Rudolf N. Rohrer.
- MAYRHOFER, MANFRED. 1986. – 2001. *Etymologisches Wörterbuch des Altindoarischen I–III*. Heidelberg: Carl Winter.
- MIHALJEVIĆ, MILAN. 2002. *Slavenska poredbena gramatika. 1. dio. Uvod i fonologija*. Zagreb: Školska knjiga.
- MILLER, KONRAD. 1916. *Itineraria Romana*. Stuttgart: Strecher und Schröder.
- MULJACIĆ, ŽARKO. 1970. Toponomastičke dileme. *Godišnjak ANUBiH VII. Centar za balkanološka ispitivanja knjiga 5*, Sarajevo, 133–140.
- NIEMAYER, JAN FREDERIK. 1976. *Mediae Latinitatis Lexicon Minus*. Leiden: Brill.
- PRONK-TIETHOFF, SASKIA. 2013. *The Germanic loanwords in Proto-Slavic*. Amsterdam – New York: Rodopi.
- PUTANEC, VALENTIN. 2002. Etimološki prinosi (21–26). *Rasprave Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje*, 28, Zagreb, 181–206.
- RENDIĆ-MIOČEVIĆ, DUJE. 1989. *Iliri i antički svijet*. Biblioteka znanstvenih djela. Split: Književni krug.
- SCHRAMM, GOTTFRIED. 1981. *Eroberer und Eingesessene. Geographische Lehnnamen als Zeugen der Geschichte Südosteuropas im ersten Jahrtausend n. Chr.* Stuttgart: Anton Hierseman.
- SKOK, PETAR. 1928. Kako bizantinski pisci pišu lična i mjesna slovenska imena. *Starohrvatska prosvjeta*, I/3-4., Split, 161–196.
- SKOK, PETAR. 1950. *Slavenstvo i romanstvo na jadranskim otocima. Toponomastička ispitivanja*. Zagreb: Jadranski institut JAZU.
- SKOK, PETAR. 1951. Toponomastika Vojvodine. *Glasnik istoriskog društva u Novom Sadu*, XII/7, Novi Sad, 57–65.
- SKOK, PETAR. 1971. – 1974. *Etimologijski rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika I–IV*. Zagreb: JAZU.
- SNOJ, MARKO. 2009. *Etimološki slovar slovenskih zemljepisnih imen*. Ljubljana: Modrijan – Založba ZRC.
- Statistički ljetopis Republike Hrvatske*. 2014. Zagreb: Državni zavod za statistiku Republike Hrvatske.
- ŠAFAREK, GORAN; ŠOLIĆ, TOMISLAV. 2011. *Rijeke Hrvatske*. Križevci: Veda.
- ŠIMUNOVIĆ, PETAR. 1972. Toponomastika i istraživanje jezičnih prežitaka na Balkanu. *Godišnjak ANUBiH IX. Centar za balkanološka ispitivanja knjiga 7*, Sarajevo, 189–194.

- ŠIMUNOVIĆ, PETAR. 2002. Ojkonimija srednjovjekovne vukovske župe. *Folia onomastica Croatica*, 11, Zagreb, 1–41.
- ŠIMUNOVIĆ, PETAR. 2009. *Uvod u hrvatsko imenoslovlje*. Zagreb: Golden marketing – Tehnička knjiga.
- ŠIMUNOVIĆ, PETAR. 2013. Predantički toponimi u današnjoj (i povijesnoj) Hrvatskoj. *Folia onomastica Croatica*, 22, Zagreb, 147–214.
- Veliki atlas Hrvatske*. 2002. Zagreb: Mozaik knjiga. [Vode, str. 340]

Pre-Slavic river-names in Croatia which have not been attested in ancient sources

Summary

The oldest geographical names on Croatian territory, pre-Slavic toponyms, are those which existed there before the arrival of Slavic tribes in the 6th/7th century. The only certain criterion for defining a Croatian toponym as pre-Slavic is its attestation in ancient sources, i.e. in texts and inscriptions dating prior to the arrival of the Slavic tribes. The aim of this paper is to contribute to the methodology of researching Croatian pre-Slavic toponyms which have not been attested in ancient sources.

This paper studies the names of Croatian rivers longer than 50 km which were not recorded in ancient sources, but are considered to be of pre-Slavic origin. These are *Bednja*, *Cetina*, *Korana*, *Krapina*, *Krka*, *Lonja*, *Mura*, *Odra*, *Pakra*, *Sutla*, and *Una*. For each river-name, historical (mediaeval) records are cited and etymological analyses are given. An attempt is made to state whether the name can be considered of pre-Slavic origin or how probable its pre-Slavic origin is.

Ključne riječi: toponimi, hidronimi, predslavenski toponimi, srednjovjekovna vrela

Keywords: toponyms, river-names, hydronyms, pre-Slavic toponyms, mediaeval sources

